

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

САВЧЕНКО Людмила Леонідівна

УДК 378.011.3-051:373.2.035(477)“1985/2012”(043.5)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ
ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ
(1985 – 2012 рр.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дрогобич – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Шапаренко Христина Андріївна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
факультет дошкільної і спеціальної освіти та історії,
декан.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Пантюк Микола Павлович,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
проректор з наукової роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Кравець Надія Степанівна,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
кафедра теорії та методики дошкільної
і спеціальної освіти, доцент.

Захист дисертації відбудеться 25 червня 2018 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. І. Франка, 24, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки), 2) та на сайті <http://ddpu.drohobych.net>.

Автореферат розісланий 24 травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.І. Пантюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою удосконалення підготовки вихователя, здатного ефективно здійснювати патріотичне виховання молодого покоління, формувати його національну свідомість, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, державних та національних символів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків.

Сучасні суспільно-політичні події, актуалізуючи цю потребу, ще раз доводять, що в Україні історично склався широкий спектр регіонально-політичних і регіонально-культурних відмінностей, існує неоднозначне ставлення населення до багатьох подій минулого та сучасності.

Ідея патріотизму завжди була й залишається основою консолідації суспільства, адже патріотизм є джерелом духовних і моральних сил та здоров'я суспільства, його життєздатності, які найбільш яскраво проявляються у переломні моменти розвитку, в періоди важких випробувань. Повноцінне життя в суспільстві і державі неможливе, якщо система виховання підростаючого покоління позбавлена моральних основ, любові до Батьківщини.

Як стверджують автори Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016), національно-патріотичне виховання має відігравати випереджальну роль у демократичному процесі, стати засобом відродження національної культури, припинення соціальної деградації, стимулом пробудження таких моральних якостей, як совість, людяність, почуття власної гідності, інструментом самоорганізації, особистісної відповідальності; гарантом громадянського миру.

Усі спроби здійснити реформи в політичній, соціально-економічній, культурній чи іншій сферах будуть приречені на провал, якщо не спиратимуться на духовно-моральні та патріотичні цінності. Саме патріотизм, громадянськість мають об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою, – незалежну державу. З'єднати розірваний ланцюг, заповнити духовну порожнечу здатна тільки цілеспрямована система заходів, упроваджена у всі ланки національного виховання, починаючи від закладів дошкільної освіти і закінчуючи вищою освітою.

Тому одним із важливих завдань сучасної педагогіки є теоретичне та методичне обґрунтування систем виховання у різних типах закладів освіти, адже вони повинні сформувати гармонійно розвинену, високоосвічену, соціально активну й національно свідому людину, яка наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними і патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

У таких умовах актуалізується роль педагога-вихователя, ефективність роботи якого зростає, якщо він сам усвідомлено сприймає ідеї патріотизму та керується ними у своїй діяльності. Власне таку підготовку майбутньому педагогові має забезпечувати заклад вищої освіти, який сьогодні повинен відповідати не тільки індивідуальним потребам особистості щодо навчання та

розвитку, а й соціальним цілям, оскільки сучасна вища освіта в Україні спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, практичної, загальнокультурної підготовки конкурентоспроможних спеціалістів, на формування інтелектуального потенціалу країни, розвиток духовної культури народу.

Проблематика дисертаційного дослідження актуалізується низкою суперечностей між:

- тенденцією інтегрування України в європейський освітній простір та необхідністю збереження виховних традицій у вітчизняній педагогічній практиці;

- потребами суспільства в сильних, активних, творчих громадянах-патріотах і недосконалістю системи професійної підготовки кадрів, здатних допомогти їм стати такими;

- потребою патріотичного виховання майбутніх вихователів і орієнтацією на старі форми та методи патріотичного виховання студентства тощо.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що проблема патріотичного виховання всебічно досліджена у педагогічній теорії. Так, першочергового значення формуванню патріотизму у підростаючого покоління надавали класики вітчизняної педагогіки Г. Ващенко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, Я. Ряппо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Ця проблематика залишається актуальною й для сучасних вітчизняних дослідників (О. Вишневецький, В. Кузь, Ю. Руденко, М. Сметанський, М. Стельмахович, Б. Ступарик, К. Чорна та ін.). Психологічні аспекти формування етнічної самосвідомості стали предметом досліджень І. Беха, Й. Боришевського, О. Киричука та ін.

У тісному зв'язку з патріотичним вихованням дітей та молоді розглядаються питання полікультурного виховання, метою якого є формування етики міжкультурних взаємин. Зокрема, такий ракурс патріотичного виховання обсервували Н. Миропольська, Г. Розлуцька, О. Сухомлинська та ін.

Проблема підготовки педагогічних кадрів, у тому числі й педагогів дошкільного фаху, стала предметом досліджень Л. Артемової, Г. Беленької, А. Богуш, З. Борисової, Е. Вільчковського, Н. Гавриш, Н. Голоти, Н. Денисенко, О. Кучерявого, Н. Лисенко, М. Машовець, Т. Поніманської та ін.

Важливе значення для розробки сучасних підходів та методів формування у дітей старшого дошкільного віку елементів національної самосвідомості та патріотизму мають концепції розвитку українського дошкільця, розроблені Л. Артемовою, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калуською, О. Кононко, Н. Лисенко, Т. Поніманською та іншими.

Проте цілісного дослідження підготовки майбутніх педагогів до здійснення патріотичного виховання дошкільників в історичній ретроспективі немає.

Актуальність проблеми, відсутність її цілісного історико-педагогічного аналізу, потреби практики зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012 рр.)».**

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану НДР кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-

педагогічна академія» Харківської обласної ради при розробці теми «Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку у процесі впровадження сучасних освітніх технологій». Тема дисертації затверджена вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 9 від 25.02.2014 р.) й узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 27.05.2014 р.).

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні теоретичних засад і практичного досвіду підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 р. – початок ХХІ ст.).

Відповідно до мети дослідження нами визначено такі **завдання** її реалізації:

- охарактеризувати стан дослідженості означеної проблеми;
- обґрунтувати суспільно-політичні, соціально-економічні та культурні умови підготовки вихователів до реалізації завдань патріотичного виховання дошкільників в Україні (1985 – 2012);
- визначити основні етапи у підготовці майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012);
- розкрити науково-методичні основи змісту та педагогічного інструментарію підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку у досліджуваній період.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в Україні.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012).

Методологічну основу дослідження складають положення теорії пізнання; вимоги об'єктивності, доказовості; положення діалектичної єдності загального, часткового та одиничного з погляду взаємозв'язків і взаємозумовленості педагогічних явищ на різних історичних етапах, зв'язку історії із сьогоденням, теорії та практики у висвітленні педагогічних явищ; особистісно орієнтований, діяльнісний і компетентнісний підходи до навчально-виховного процесу.

Теоретичну основу дослідження становлять:

- основні положення методології історико-педагогічного дослідження (А. Бойко, Л. Ваховський, А. Вихрущ, Н. Гупан, М. Євтух, О. Сухомлинська та ін.);
- наукові ідеї, що стосуються проблем історії освіти та педагогічної думки в Україні і за її межами (А. Вихрущ, Н. Дем'яненко, М. Євтух, Т. Завгородня, В. Кемінь, М. Пантюк, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, М. Чепіль, М. Ярмаченко та ін.);
- теоретико-методичні основи організації навчального процесу у педагогічних закладах вищої освіти (А. Алексюк, О. Глузман, В. Кремень, С. Сапожников та ін.);
- ідеї та положення, втілені у законодавчих актах: Конституції України, законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Концепції патріотичного виховання дітей та молоді, Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ ст. тощо.

У ході наукового пошуку для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети застосовувалися такі **методи дослідження**:

– загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, систематизація, класифікація), що дало змогу аналітично опрацювати наукові джерела, узагальнити історичні факти, обґрунтувати висновки;

– пошуково-бібліографічний – для систематизації бібліотечних і архівних каталогів, друкованих джерел та періодичних видань;

– системно-історичний – для розгляду соціально-історичного підґрунтя та еволюції проблеми підготовки майбутніх вихователів ЗДО до патріотичного виховання дошкільників;

– історико-типологічний – для з'ясування чинників, тенденцій та особливостей організації процесу підготовки студентів педагогічних ЗВО до виховної роботи в умовах закладу дошкільної освіти впродовж хронологічних меж дослідження;

– історико-порівняльний – для порівняння подій, явищ, фактів, поглядів на досліджувану проблему з реаліями сьогодення.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1985 – 2012 рр. Нижня межа визначається перебудовчими процесами у радянському суспільстві, які посприяли появі новаторських підходів до організації дошкільного виховання, у т.ч. й патріотичного, що, своєю чергою, викликали зміни у змісті підготовки майбутніх вихователів. Верхня межа – прийняттям нової редакції Базового компонента дошкільної освіти, що вплинуло на процес підготовки майбутніх педагогів дошкільної ланки системи освіти.

Джерельну базу дослідження складають кілька груп матеріалів. Перша з них – фонди Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (фонд 166 – Міністерство народної освіти), Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди, Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

До другої групи належать нормативно-правові документи з питань професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до виховної роботи, патріотичного виховання дітей та молоді (законодавство України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», «Концепція національного виховання», «Концепція патріотичного виховання дітей та молоді» тощо); програми навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку («Я у Світі», «Українське дошкілля», «Дитина», «Впевнений старт», «Українотворець» та ін.).

До третьої групи увійшли монографії, підручники, посібники, науково-довідкові видання, дисертації, у яких здійснено аналіз теоретико-методичних основ патріотичного виховання дітей та молоді, підготовки майбутніх вихователів до реалізації завдань виховання громадянина-патріота.

Четверта група джерел охоплює матеріали педагогічної преси («Радянська школа», «Рідна школа», «Педагогіка і психологія», «Дошкільне виховання» тощо).

Опрацьовано фонди Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки НАПН України імені В. Сухомлинського, Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка, Львівської національної наукової бібліотеки України

ім. В. Стефаніка, бібліотеки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та ін.

Наукова новизна роботи полягає у тому що:

– *уперше комплексно досліджено* систему підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку у педагогічних закладах освіти України (1985 – 2012);

– *з'ясовано* суспільно-політичні, соціально-економічні та культурні умови підготовки вихователів до патріотичного виховання дошкільників упродовж досліджуваного періоду;

– *обґрунтовано* періодизацію підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012);

– *уточнено* зміст підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дошкільників;

– *проаналізовано* науково-методичні основи педагогічного інструментарію підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку у досліджуваній період;

– *уточнено* сутність базових понять дослідження («патріотизм», «патріотичне виховання», «підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дошкільників»);

– *подальшого розвитку* набули ідеї професійної підготовки майбутніх вихователів у педагогічних навчальних закладах.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що його матеріали лягли в основу розробки програми спецкурсу «Методика національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку». Отримані в процесі дослідницької роботи результати можуть бути використані в освітньому процесі ЗВО, при укладанні навчальних програм з історії педагогіки, теорії і методики виховання, спецкурсів і спецсеминарів; при написанні підручників і посібників, навчально-методичної літератури для педагогічних закладів вищої освіти, створенні довідково-енциклопедичних видань і педагогічних антологій; написанні бакалаврських і магістерських робіт з історико-педагогічної проблематики.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 658 від 10.11.2014 р.); Херсонського державного університету (довідка № 11-26/1295 від 21.06.2017 р.); Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/596.1 від 21.06.2017 р.); Балаклійської філії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (довідка № 01-12/79 від 29.06.2017 р.); Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 38 комбінованого типу Харківської міської ради (довідка № 01-43/31 від 06.03.2017 р.); Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 50 Харківської міської ради (довідка № 01-53/75 від 26.06.2017 р.).

Особистий внесок. Основні положення, узагальнення і висновки, що викладені у дисертаційному дослідженні та опубліковані у наукових виданнях, належать авторові. У посібнику «Громадянське та патріотичне виховання студентської молоді», опублікованому у співавторстві з І. Табачник, авторові

належить обґрунтування методичних рекомендацій щодо удосконалення патріотичного виховання студентської молоді. У спільному з Х. Шапаренко посібнику «Виховання патріотичних почуттів і національної самосвідомості у дітей та молоді» автором обґрунтовано зміст та педагогічний інструментарій патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати здійсненого дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради впродовж 2013 – 2016 рр., а також презентувалися на науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня:

міжнародних – «Теоретико-методологічні основи професійної підготовки педагога» (Дрогобич, 26 – 27 вересня 2013 р.); «Педагогічні та психологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів» (Львів, 12 – 13 квітня 2013 р.); «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 5 – 6 лютого 2016 р.); «Гуманітарний простір науки : досвід та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 10 квітня 2017 р.); «Сучасні тенденції розвитку української науки» (Переяслав-Хмельницький, 12 квітня 2017 р.); «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 21 – 22 квітня 2017 р.);

всеукраїнських – «Практично-професійна підготовка студентів у системі вищої освіти: проблеми та шляхи вдосконалення» (Харків, 7 – 8 грудня 2011 р.); «Науково-методичні основи сучасного навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах: актуальні проблеми, досвід, перспективи вдосконалення» (Харків, 4 – 5 грудня 2013 р.); «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (Одеса, 22 – 23 травня 2015 р.); «Актуальні проблеми дошкільної освіти: перспективи, інновації, розвиток» (Глухів, 16 – 17 лютого 2017 р.);

регіональних – «Громадянське та патріотичне виховання студентської молоді» (Харків, 26 лютого 2010 р.); «Шляхи і засоби формування педагогічної культури майбутніх педагогів у процесів навчання та позааудиторній роботі» (Харків, 4 квітня 2012 р.); «Актуальні проблеми та шляхи вдосконалення виховного процесу в навчальному закладі» (Харків, 26 квітня 2013 р.); «Формування методичної компетентності педагога в умовах модернізації освіти» (Харків, 14 травня 2014 р.); «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика» (Харків, 17 травня 2016 р.).

Публікації. Основні наукові положення та висновки здійсненого дослідження відображено у 18 публікаціях, з яких: 6 – статті у наукових фахових виданнях; 1 публікація – у періодичних виданнях закордонних держав, 9 статей – апробаційного характеру, 2 навчально-методичні посібники (у співавторстві).

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (210 найменувань, з них 10 – іноземними мовами) та трьох додатків. Загальний обсяг дисертації 323 сторінки. Основний текст викладено на 172 сторінках. Робота містить 3 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, її мету та завдання, обґрунтовано об'єкт, предмет, хронологічні межі, методологічну основу та методи, охарактеризовано джерельну базу, наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, висвітлено апробацію її матеріалів, вказано структуру.

У *першому розділі* – **«Підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дошкільників як педагогічна проблема»** – проаналізовано ступінь дослідженості проблеми підготовки майбутніх педагогів до патріотичного виховання, розкрито сутність поняття «патріотичне виховання», а також визначено суспільно-політичні, соціально-економічні та культурні умови підготовки майбутніх педагогів до патріотичного виховання дітей.

Встановлено, що означена проблематика досліджувалася у кількох ракурсах. Зокрема, важливим напрямом наукових досліджень є вивчення проблеми підготовки майбутнього педагога до виховної роботи (В. Андрущенко, О. Дубасенюк, І. Казанжи, М. Пантюк, О. Шпак, І. Янкович та ін.). Аналіз наукових джерел засвідчив різні підходи до трактування вітчизняними науковцями поняття «готовність до виховної роботи». Його визначають як: а) сукупність спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для реалізації виховної роботи; б) сукупність рис особистості, що забезпечують успішне виконання виховної функції; в) єдність теоретичної, практичної і морально-етичної підготовки майбутнього педагога до здійснення усіх видів виховної діяльності.

До наукових студій, які висвітлюють питання професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, насамперед належать роботи Г. Беленької, П. Бойчук, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горобець, Л. Зданевич, Р. Куліш, М. Олійник, Л. Пісоцької, І. Рогальської та ін. У працях названих дослідників відображено актуальні напрями виховання особистості дошкільників і на цій основі визначено зміст формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти.

Серед досліджень, проблематика яких торкається підготовки майбутнього педагога до патріотичного виховання, виділяються роботи І. Албутової, А. Леоненка, С. Терпелюк, Т. Філімонової та ін. У них, зокрема, готовність студентів до патріотичного виховання розглядається як складне індивідуально-особистісне утворення, інтегральна характеристика особистості, результат теоретичної та практичної підготовки майбутнього фахівця до патріотично-виховної діяльності.

Оскільки професійна підготовка фахівця здійснюється у двох напрямках (з одного боку – це професійне становлення, а з іншого – особистісне), готувати майбутнього педагога до виховної роботи не можна, не забезпечивши його різнобічний розвиток та вихованість. Тому для того, аби майбутній педагог міг реалізувати завдання патріотичного виховання, він має бути свідомим патріотом. В останні роки було виконано низку досліджень з проблем патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів (О. Абрамчук); студентів педагогічного коледжу з використанням засобів ІКТ

(Н. Шаповалова); майбутніх учителів музики засобами художнього краєзнавства (Т. Анікіна); студентів українських і польських закладів вищої освіти (В. Герасимчук); майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності (А. Максютов); студентської молоді засобами мистецтва (О. Стьопіна); студентів вищих педагогічних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва (О. Гевко) та ін.

Принциповим для нашого дослідження стало також вивчення джерел, які торкаються проблематики патріотичного виховання на етапі дошкільного дитинства. Адже мета, завдання та зміст патріотичного виховання впливають на зміни у професійній підготовці майбутніх вихователів. Вивчення бібліотечних каталогів засвідчило, що цій проблемі надавалося багато уваги як у радянський період, так і на сучасному етапі розвитку незалежної України. Так, питання патріотичного виховання дітей дошкільного віку студіювали Л. Артемова, А. Богуш, Н. Виноградова, Л. Губська, О. Ковальов, С. Козлова, Т. Маркова, К. Назаренко, В. Нечаєва, Л. Никонова, Т. Поніманська та ін. У радянський період дослідники насамперед зосереджували увагу на ознайомленні дошкільників з явищами та подіями суспільного життя як засобом виховання патріотичних почуттів. Сучасні науковці передовсім обґрунтовують мету, завдання, зміст, форми, методи та засоби патріотичного виховання дошкільників, характеризують роль співпраці сім'ї та ДЗО у цьому процесі.

Аналіз наукових джерел дав змогу сформулювати авторське визначення поняття «підготовка майбутніх вихователів до патріотичного виховання дошкільників» як інтегроване поняття, що охоплює теоретичну, практичну і моральну підготовку майбутнього педагога до формування патріотичної свідомості вихованців, цілісне формування особистості вихователя, його компетенцій та особистісних рис, що забезпечують, зокрема, стійку громадянську позицію й патріотичні переконання.

У розділі подано низку визначень понять «патріотизм» та «виховання», вказано на еволюцію їхнього трактування від кінця ХХ ст. до сьогодення. Охарактеризовано низку підходів до тлумачення сутності поняття «патріотизм» (ідеологічний, соціально-філософський, соціологічний, педагогічний). Аналіз різних визначень цього поняття уможливив констатацію, що патріотизм трактується як: громадянське та моральне почуття; готовність служити Батьківщині; суспільний моральний та політичний принцип; соціально-психологічна властивість; система цінностей. При цьому поняття Батьківщини розглядається як на широкому, так і на вузькому (локальному) рівнях, а об'єктом патріотизму може бути як єдина для всіх народів Батьківщина, так і «мала батьківщина». Тому суб'єктами патріотизму виступають як окрема особистість, так і група людей, що поєднуються за територіальною, професійною чи іншими ознаками. У широкому значенні суб'єктами патріотизму виступають етноси, нації, народ окремої країни.

У дослідженні подано визначення «патріотичного виховання» як узагальненого поняття, що охоплює різні сфери організованого та цілеспрямованого впливу на особистість з боку суспільно-освітніх інституцій з метою створення для неї умов, що сприятимуть розвитку такої інтегративної

якості, як патріотизм. Визначено напрями патріотичного виховання (духовно-моральне, історико-краєзнавче, громадянсько-патріотичне, соціально-патріотичне, військово-патріотичне, героїко-патріотичне, спортивно-патріотичне тощо). Охарактеризовано його мету та завдання. Виокремлено принципи патріотичного виховання (національна спрямованість, самоактивність і саморегуляція, полікультурність, соціальна відповідність, історична та соціальна пам'ять, міжпоколінна наступність, гуманізація виховного процесу, культуровідповідність).

Доведено важливість дошкільного періоду дитинства для патріотичного становлення особистості, вказано на мету, завдання, напрями та зміст патріотичного виховання у дошкільному навчальному закладі.

У розділі проаналізовано суспільно-політичні, соціально-економічні та культурні умови підготовки педагогів до патріотичного виховання дітей. Вказано, що на цей процес мали вплив зміна державного ладу, перехід до ринкової економіки, економічна криза, різке зубожіння населення, трудова й постійна міграція населення, зміна ціннісних орієнтацій, відсутність цілісної системи патріотичного виховання тощо.

Зокрема, констатовано, що кінець ХХ ст. в історії України характеризується зміною державного ладу, крахом суспільних цінностей. Це був період реформ та змін у соціально-політичному, економічному, культурному житті держави. Така ситуація була спровокована станом кризи, в якій у середині 80-х рр. опинився СРСР. У суспільстві зростало незадоволення політичним та економічним становищем країни. Для подолання кризових явищ було взято курс на перебудову всіх сфер життя держави, що передбачало в т.ч. й розвиток демократії, народовладдя, законності, прав і свобод громадян. Жорсткій критиці було піддано ідеї колективізму та інтернаціоналізму, що впродовж десятиліть лежали в основі освітньої філософії. Доведено, що події суспільно-політичного життя суспільства з 1986 р. надзвичайно вплинули на виховну систему. Правила суспільного життя – демократизм, народовладдя, права і свободи громадян – проникали і в освітню сферу, забезпечуючи реалізацію принципів демократизації і гуманізації навчання та виховання. Проте часто вони залишалися лише лозунгами, адже недоліки економічного життя – безробіття, погіршення умов життя населення, стан хаосу і непевності – поширювалися й на освітню сферу. Перебудова супроводжувалася крахом попередніх цінностей, ідеології і освітньої філософії загалом, що призвело до антипатріотичних настроїв у країні і, як наслідок, до руйнування системи виховання патріотизму.

Упродовж 1990 р. спостерігалися зміна державної політики СРСР і радикалізація народних мас. У цей період активізувалася робота опозиційних сил, відбулися студентський страйк, а згодом й хвиля шахтарських страйків. Ці обставити ускладнили ситуацію в СРСР, що й спричинило його розпад. Вже 24 серпня 1991 р. Верховною Радою України було прийнято Акт про незалежність України.

У дослідженні проаналізовано умови економічного життя у пострадянській Україні та доведено їхню несприятливість. Економічна нестабільність поглиблювала проблеми безробіття, бідності та трудової міграції. Виїзд українців за кордон у пошуках роботи спричинився до інтенсифікації процесу

постійної міграції. Перебування за кордоном дало змогу громадянам України оцінити інші стандарти життя та сформувало прагнення до їхнього здобуття. Ці обставини ускладнили процес патріотичного виховання.

У дослідженні наведені дані щодо становища української мови протягом кінця XX – початку XXI ст. та доведено, що після зростання на початку 90-х рр. XX ст. престижності україномовності, в наступні роки спостерігався її спад.

Дослідженням констатовано, що відхід від соціалістичної ідеології, перехід до капіталістичного устрою економіки посприяли зміні державницької філософії. Країна, втративши ціннісні орієнтири, залишилася без загальної системи патріотичного виховання. У суспільстві відбулася зміна ставлення до таких цінностей, як патріотизм, честь, обов'язок. Робота з патріотичного виховання в освітніх установах практично не здійснювалася, що великою мірою було зумовлено розгубленістю як функціонерів від освіти, так і вихователів. Суб'єкти виховного процесу (від держави до кожного вихователя) не мали чітких уявлень про мету, завдання, принципи та зміст патріотичного виховання, адже радянські цінності були втрачені, а нові пріоритети ще не викристалізувалися. Очевидно, що в таких умовах ускладнювалася робота педагогічних закладів освіти з підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дошкільників.

У *другому розділі* – **«Практичні аспекти підготовки майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей дошкільного віку (1985 р. – початок XXI ст.)»** – відображено еволюцію змісту й педагогічного інструментарію підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку упродовж досліджуваного часового відрізка в рамках виокремлених періодів: 1985 – 1991 рр. – періоду Радянської України; та 1991 р. – початку XXI ст. – періоду незалежної України.

Грунтовний аналіз державних і освітніх документів радянського періоду засвідчив, що у стратегічному курсі тодішнього СРСР була проголошена перебудова вищої школи як важливого фактора поступального розвитку соціалістичного суспільства. Пріоритетним у цьому процесі було визначено збагачення ідейно-теоретичного змісту вищої освіти та посилення його зв'язку із суспільною практикою задля формування належних громадянських і моральних якостей особистості. Тому у методичній документації з планування й організації ідеологічної та навчально-виховної діяльності вітчизняних ЗВО завдання патріотичного й інтернаціонального виховання студентської молоді поставали одними з першочергових, визначаючи усі інші напрями їх роботи, проте відзначалися заідеологізованістю та надмірною політизацією освітньої сфери.

Встановлено, що у 80-х рр. XX ст. у вітчизняних вишах увиразнилася тенденція пріоритету комплексних перспективних планів ідейно-виховної роботи, які сприяли підвищенню її ефективності загалом та інтернаціонального й патріотичного виховання зокрема. У них цілі виховання розглядалися разом з іншими функціями ЗВО, особливо з тими, що пов'язані з організаційно-методичним забезпеченням і застосуванням більш ефективних форм і методів їх діяльності. Це було певним прогресом, оскільки прогнозування, планування, програмування і прийняття рішень поставали практично-прикладними аспектами

цілеформування, своєрідними з'єднувальними ланками («мета» й «засоби») в управлінні виховною діяльністю.

Констатовано, що на практиці виховної роботи українських закладів вищої освіти радянського періоду комплексний підхід щодо патріотичного виховання майбутніх фахівців дошкільного виховання передбачав головно дотримання двох основних взаємопов'язаних вимог:

– забезпечення формування усієї сукупності якостей, що становлять сутність патріотизму й інтернаціоналізму соціалістичної особистості, а також єдність світоглядного, ідейно-політичного, морального й соціально-психологічного аспектів патріотичного та інтернаціонального виховання;

– забезпечення єдності патріотичного й інтернаціонального виховання з іншими видами комуністичного виховання.

Наголошено, що виконання означених вимог потребувало спільних цілеспрямованих дій усіх суб'єктів виховання, вмілого поєднання специфічних засобів, форм і методів впливу з огляду на об'єктивні умови діяльності закладу вищої освіти, його культурно-освітнього середовища.

У розділі описано досвід Харківського педагогічного училища (зараз Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради) щодо підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Зазначено, що в радянський період система підготовки охоплювала як теоретичну (загальноосвітню, психолого-педагогічну, фахову (спеціальну), науково-дослідницьку), так і практичну складові, детермінуючись сукупністю дій кафедр суспільних наук, спеціальних дисциплін, педагогіки, психології, фахових методик, куратора академічної групи, а також громадських організацій. Однак у навчальному процесі пріоритетність надавалася суспільним наукам (філософії, політекономії, науковому комунізму), завданням яких було підвищення ідейно-теоретичного і виховного рівнів викладання усіх дисциплін, передбачених навчальним планом.

Підкреслено значення виховної роботи Харківського педагогічного училища, зокрема таких його форм, як: політінформації в академічних групах; політичні диспути, ділові ігри, політичні турніри; зустрічі керівного складу училища зі студентами в рамках проведення єдиного політдня; декади національних культур, історичних свят дружби народів СРСР, ювілейних святкувань союзних республік; школи молодих лекторів, факультети суспільних професій; суспільно-політичні клуби, зустрічі з відомими людьми, ветеранами війни і праці.

У розділі на основі вивчення й аналізу державних законодавчих документів (законів України «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Державної національної програми «Освіта. Україна ХХІ століття», «Національної програми патріотичного виховання громадян, розвитку духовності») та низки довгострокових програмних документів, зокрема Концепції національно-патріотичного виховання молоді як основного документа у сфері політики щодо патріотичного виховання; розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2009 року № 1494 «Про затвердження Плану заходів щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом

проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об'єктів культурної спадщини»; Концепції національно-патріотичного виховання молоді, затвердженої наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України від 27.10.2009 року № 3754/981/538/49; наказу Міністерства освіти і науки України від 27.10.2014 року № 1232 «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді»; листа Міністерства освіти і науки України від 27.11.2014 року «1/9-614 «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання», наголошено на тому, що патріотичне виховання має наскрізно пронизувати весь навчально-виховний процес, органічно поєднувати національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання, базуватися на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних і громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни. Воно має охоплювати всіх учасників навчально-виховного процесу, сприяти формуванню у них національних та загальнолюдських цінностей, особистісних якостей, що притаманні громадянину України.

Зазначено, що вагомим потенціалом у контексті реалізації означених напрямів патріотичного виховання володіє освітньо-виховне середовище сучасних вітчизняних ЗВО, система виховної роботи в яких передбачає: розвиток особистості студента як суб'єкта власного життя; створення умов для самореалізації майбутніх фахівців, самовираження і прояву творчих здібностей і нахилів; формування їх професійних якостей засобом залучення до різних видів діяльності (дозвіллевої, художньо-творчої, спортивної, суспільно корисної тощо); формування активної позиції у громадському житті факультету, університету, держави.

Дослідженням встановлено, що система підготовки майбутніх фахівців до означеної діяльності охоплює два взаємопов'язані компоненти, що включають: патріотичне виховання студентів як громадян-патріотів своєї держави (особистісний аспект); підготовку студентів як майбутніх фахівців дошкільної освіти до патріотичного виховання дошкільників, яка готує їх до ефективної самостійної педагогічної діяльності в цьому напрямі виховної роботи (професійний аспект).

На підставі аналізу навчальних планів напряму підготовки 012 «Дошкільна освіта» Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради та робочих програм навчальних дисциплін, стверджено, що можливостями формування у студентів готовності до патріотичного виховання дошкільників володіють навчальні дисципліни всіх циклів, передбачених навчальним планом (гуманітарної, соціально-економічної, природничо-наукової, професійної та практичної підготовки).

У дослідженні акцентовано також на тому, що серед методів і форм патріотичного виховання майбутніх фахівців дошкільної освіти у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради пріоритетна роль належить активним формам та методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і

сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. Зокрема, виокремлено і охарактеризовано такі *форми* патріотичного виховання студентів в академії, як: інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, «філософський стіл», «відкрита кафедра», інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, «жива газета», створення книг, альманахів); діяльнісно-практичні (творчі групи, осередки, екскурсії, театр-експромт, ігри-драматизації, свята, огляди-конкурси, олімпіади); інтегративні (шкільні клуби, фестивалі, асамблеї, гуртки); діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування); індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо); наочні (музеї, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо), та *методи*: соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки. Крім названих, практикуються також традиційні методи: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, самостійне рецензування.

Узагальнюючи результати дослідження, було відзначено, що підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до патріотичного виховання дітей в освітньо-виховному процесі ЗВО у сучасних умовах потребує оновлення змісту, проектування нових технологій, обґрунтування організаційно-педагогічних умов підвищення її ефективності. Для цього необхідно активно розв'язувати низку питань її глибинного перетворення, зокрема, тих, що стосуються чіткого визначення нових пріоритетів у системі виховання молоді; здійснювати поетапне планування комплексу заходів, спрямованих на розвиток системи базових духовно-моральних цінностей, культури міжнаціонального спілкування на основі принципу толерантності, уважного ставлення до традицій, звичаїв народів нашої країни.

Проведення ретроспективного аналізу стану підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні є підставою для формулювання низки **висновків**.

1. У результаті аналізу наукових джерел виокремлено кілька напрямів наукової розробки означеної проблеми:

1) *підготовка майбутнього педагога до виховної роботи* (В. Андрущенко, Л. Ареф'єва, О. Дубасенюк, Н. Жданова, І. Казанжи, Т. Люріна, Н. Молодиченко, М. Пантюк, С. Паршук, О. Шпак, І. Янкович, Н. Яремчук та ін.);

2) *професійна підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку* (Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, П. Бойчук, Н. Гавриш, Н. Горобець, Л. Зданевич, І. Рогальська та ін.);

3) *підготовка майбутнього педагога до патріотичного виховання* (І. Албутова, А. Леоненко, Г. Назаренко, Н. Притулик, С. Терпелюк, Т. Філімонова та ін.);

4) *патріотичне виховання майбутніх педагогів* (О. Абрамчук, Т. Анікіна, О. Гевко, В. Герасимчук, О. Діденко, О. Жаровська, А. Максютів, Н. Рогальська, О. Стьопіна, Н. Шаповалова та ін.);

5) *патріотичне виховання дітей дошкільного віку* (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Виноградова, Л. Губська, О. Ковальов, С. Козлова, Т. Маркова, К. Назаренко, В. Нечаєва, Л. Никонова, Т. Поніманська, А. Федорович та ін.).

Аналіз наукових джерел засвідчив широке зацікавлення проблемами патріотичного виховання особистості та підготовки майбутніх педагогів до реалізації його завдань, проте здебільшого наукові студії стосуються підготовки вчителя до виховної роботи у закладі середньої освіти. Натомість проблема підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до реалізації завдань патріотичного виховання в історичній ретроспективі, зокрема на етапі 1985 – 2012 рр., не отримала цілісного аналізу.

2. У ході дослідження встановлено, що підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей дошкільного віку упродовж 1985 – 2012 рр. залежала від низки умов:

– *суспільно-політичних*: курс на перебудову, пов'язаний з інтенсифікацією економіки, прискоренням науково-технічного прогресу, активізацією «людського фактора», перебудовою управління і планування, удосконаленням структурної та інвестиційної політики, підвищенням організованості й дисципліни, поліпшенням стилю діяльності, обґрунтованими кадровими змінами, побудовою правової держави та розвитком парламентаризму тощо; активне створення неформальних організацій;

– *соціально-економічних*: перехід до ринкової економіки, економічна нестабільність, проблеми безробіття, бідності та трудової міграції;

– *культурних*: відхід від цінностей соціалістичного патріотизму; проникнення принципів суспільного життя – демократизму, народовладдя, прав і свобод громадян – в освітню сферу; відсутність державних стандартів патріотичної освіти.

Названі умови здебільшого ускладнювали реалізацію завдань патріотичного виховання громадян, що в майбутньому стало однією з причин появи сепаратистських рухів на Сході та Півдні України.

3. Здійснений історико-педагогічний аналіз суспільно-політичних, соціально-економічних та культурних умов, дав змогу визначити основні етапи у підготовці майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012), а саме:

I етап – 1985 – 1991 рр. – період Радянської України – характеризується поглядом на т. зв. патріотичне виховання дітей та молоді як складову частину комуністичного виховання, а також тісним взаємозв'язком т. зв. патріотичного та інтернаціонального напрямів виховання у підготовці майбутніх педагогів до формування т. зв. «радянських патріотів». Цей етап відзначається «інтенсивним» розвитком теоретичних засад патріотичного виховання: розробкою принципів (науковості та марксистсько-ленінської ідейності; системності і послідовності;

зв'язку теорії з практикою; взаємодії загального, особливого та індивідуального в змісті та методах підготовки; єдності освітніх, виховних та розвивальних результатів навчально-виховної роботи; оптимальне поєднання репродуктивності та продуктивної діяльності студентів), надання пріоритетності у патріотичному вихованні майбутніх фахівців дошкільної освіти суспільним наукам, завданням яких було підвищення ідейно-теоретичного і виховного рівнів викладання усіх дисциплін, передбачених навчальним планом.

II етап – 1991 – початок XXI ст. – період незалежної України, обумовлений соціально-економічними та політичними змінами, які відбулися в Україні в 90-ті рр. XX ст., що, своєю чергою, зумовили перегляд підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку. У цей період розроблено і прийнято низку державних законодавчих документів щодо патріотичного виховання молоді (Концепція національно-патріотичного виховання молоді від 27.10.2009 року; наказ Міністерства освіти і науки України від 27.10.2014 року № 1232 «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді»; лист Міністерства освіти і науки України від 27.11.2014 року « 1/9-614 «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання»), які спрямовують діяльність педагогічних колективів ЗВО на підготовку майбутніх фахівців до виховання юних українців у дусі патріотичного обов'язку, повазі до чинного законодавства та засад демократичної, правової держави. На теоретичному рівні цей період відзначається переглядом мети, завдань та засадничих принципів патріотичного виховання, суттєвим їх доповненням т. зв. специфічними принципами (національної спрямованості; гуманізації виховного процесу; самоактивності й саморегуляції; культуровідповідності; полікультурності; соціальної відповідності), збагаченням форм та методів здійснення підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

4. Розкрито науково-методичні основи змісту та педагогічного інструментарію підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку у досліджуваній період.

Доведено, що попри відносно аналогічну структуру підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої освіти, що охоплює загальноосвітню, психолого-педагогічну, фахову (спеціальну), науково-дослідницьку та практичну складові, впродовж досліджуваного періоду, її змістові аспекти були відмінними. Так, у період радянської України головна увага зосереджувалася на поєднанні патріотичного та інтернаціонального виховання, а національна специфіка зазвичай не враховувалася, а у період незалежної України яскраво увиразнюється надання змісту підготовки національно-патріотичного характеру, якому притаманні певні регіональні відмінності.

З'ясовано педагогічній інструментарій підготовки майбутніх вихователів до означеної діяльності упродовж досліджуваного періоду. Виявлено, що у радянський період поряд з використанням традиційних форм та методів (ленінських лекторіїв і читань, тематичних політінформацій, усних журналів, конкурсів студентських наукових робіт) розроблялися та набували поширення у практиці діяльності вітчизняних педагогічних ЗВО новітні методи і форми

(турніри, політгодини, політгазети, дискусії, конкурси політичних репортажів, диспут-клуби та ін.).

Доведено, що застосування у сучасних ЗВО активних форм і методів (дискусій, диспутів, конференцій, «філософських столів», «відкритих кафедр», інтелектуальних аукціонів, рингів, вікторин, вечорів, подорожей до джерел рідної культури, історії держави і права, «живої газети», створення книг, альманахів та ін.) патріотичного виховання майбутніх фахівців дошкільної освіти покликане розвивати в них критично-творче мислення, самоактивність, творчість, самостійність, усвідомлення власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, громадянського самовизначення, що забезпечить повною мірою їх готовність до професійної діяльності загалом та до патріотичного виховання дітей дошкільного віку як однієї з важливих її складових.

Вважаємо, що розв'язання задекларованих у дисертаційній роботі завдань уможливило реалізацію його мети, водночас переконані, що окремі його аспекти залишаються перспективними й актуальними і можуть стати предметом наступних досліджень, зокрема: питання підготовки майбутніх педагогів до патріотичного виховання дошкільників за кордоном; проблема формування патріотичних почуттів у дітей-вихідців з національних меншин тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ІЗ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ:

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Савченко Л.Л. Громадянське та патріотичне виховання студентської молоді : методичні рекомендації / Л. Л. Савченко, І. Г. Табачник. – Х. : ХГПА, 2009. – 39 с.

2. Савченко Л.Л. Виховання патріотичних почуттів і національної самосвідомості у дітей та молоді : навч.-метод. посіб. / Л.Л. Савченко, Х.А. Шапаренко. – Х. : ХГПА, 2016. – 221 с.

3. Савченко Л.Л. Інноваційна діяльність майбутнього вихователя в умовах модернізації освіти / Л.Л. Савченко // Гуманітарний вісник : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – 2013. – Дод. 1 до Вип. 31, Том III (45). – С. 449–455.

4. Савченко Л.Л. Теоретичні засади патріотичного виховання особистості / Л.Л. Савченко // Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна : зб. наук. пр. – Вип. XXXVII. – Х. : Видавництво «Основа» ХНУ, 2014. – С. 281–291.

5. Савченко Л.Л. Удосконалення теорії та практики патріотичного виховання студентської молоді у педагогічних ВНЗ / Л.Л. Савченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – Запоріжжя : Класичний приватний університет. – 2015. – Вип. № 43 (96). – С. 561–567.

6. Савченко Л.Л. Підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дошкільників крізь призму поглядів В.О. Сухомлинського / Л.Л. Савченко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені

Миколи Гоголя. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2015. – № 4. – С. 227–231.

7. Савченко Л.Л. Суспільно-політичні, соціально-економічні та культурні умови підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дошкільників (1985 – 2012 рр.) / Л.Л. Савченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. – Вип. 140. – С. 386–391.

8. Савченко Л.Л. Взаимодействие семьи и учебного заведения в национально-патриотическом воспитании детей и молодежи / Л.Л. Савченко // Australian Journal of Exlation and Science. – 2015. – № 3 (17). – С. 554–561.

Праці апробаційного характеру

9. Савченко Л.Л. Громадянське та патріотичне виховання – основні чинники у формуванні освітянської еліти / Л.Л. Савченко, І.Г. Табачник // Громадянське та патріотичне виховання студентської молоді : матеріали наук.-практ. конф. педагогічних працівників і співпрацівників вищих навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації Харківської області (26 лютого 2010 року). – Х. : ФО-П Шейніна О.В., 2010. – С. 392–394.

10. Савченко Л.Л. Національне виховання як складова цілісного формування особистості / Л.Л. Савченко, Х.А. Шапаренко // Теоретико-методологічні основи професійної підготовки педагога : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (26 – 27 вересня 2013 р.). – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 142–150.

11. Савченко Л.Л. Народність виховання як основа національного виховання у спадщині педагогів минулого / Л.Л. Савченко // Молодий вчений. – 2014. – № 1 (03). – С. 162–166.

12. Савченко Л.Л. Специфіка формування національної самосвідомості / Л.Л. Савченко // Психологія в сучасному світі : матеріали наук.-практ. конференції студентів і молодих вчених (м. Харків, 9 – 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХАІ, 2015. – С. 28.

13. Савченко Л.Л. Патріотичне виховання дітей як один з пріоритетних напрямів виховної роботи у ДНЗ / Л.Л. Савченко // Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 – 23 травня 2015 р.). – Одеса, 2015. – С. 65–69.

14. Савченко Л.Л. Концепція національно-патріотичного та духовно-морального виховання за педагогічними ідеями С.В. Русової / Л.Л. Савченко // Наукове періодичне видання : Український психолого-педагогічний науковий збірник. – 2016. – № 7 (07). – С. 111–116.

15. Савченко Л.Л. Особливості патріотичного виховання студентської молоді в умовах педагогічного ВНЗ / Л.Л. Савченко // Актуальні проблеми дошкільної освіти : перспективи, інновації, розвиток : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (16 – 17 лютого 2017 р.). – Глухів, 2017. – С. 132–137.

16. Савченко Л.Л. Овладение воспитательной деятельностью в педагогическом высшем учебном заведении / Л.Л. Савченко, Е.О. Хряпін // Гуманітарний простір науки : досвід та перспективи : матеріали Міжнар. наук.

інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 10 квітня 2017 р.). – Переяслав-Хмельницький, 2017. – С. 169–174.

17. Савченко Л.Л. Особливості професійної підготовки майбутніх вихователів до регіоналізації патріотичного виховання дітей дошкільного віку / Л.Л. Савченко // Сучасні тенденції розвитку української науки : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 11 – 12 квітня 2017 р.). – Переяслав-Хмельницький, 2017. – С. 94–98.

18. Савченко Л.Л. Національна ідентичність як складова національної самосвідомості особистості / Л.Л. Савченко // Наукові розробки молоді на сучасному етапі : матеріали XVI Всеукр. наук. конференції молодих вчених та студентів (27 – 28 квітня 2017 р.). – К., 2017 – С. 747–748.

АНОТАЦІЇ

Савченко Л.Л. Підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012 рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню організації процесу підготовки майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012). Обґрунтовано суспільно-політичні, соціально-економічні та культурні умови підготовки вихователів до патріотичного виховання дошкільників у педагогічних закладах вищої освіти України досліджуваного періоду.

Визначено основні етапи у підготовці майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012). Розкрито науково-методичні основи змісту та педагогічного інструментарію підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку у досліджуваний період.

Ключові слова: патріотичне виховання, підготовка майбутніх вихователів до патріотичного виховання, діти дошкільного віку, заклади вищої освіти.

Савченко Л.Л. Подготовка будущих воспитателей к патриотическому воспитанию детей дошкольного возраста в Украине (1985 – 2012 рр.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко, Дрогобыч, 2018.

Диссертацию посвящено исследованию организации процесса подготовки будущего воспитателя к патриотическому воспитанию детей дошкольного возраста в Украине (1985 – 2012). Обосновано общественно-политические, социально-экономические и культурные условия подготовки воспитателей к

патриотическому воспитанию дошкольников в педагогических заведениях высшего образования Украины исследуемого периода.

Выделены основные этапы в подготовке будущих воспитателей к патриотическому воспитанию детей дошкольного возраста в Украине (1985 – 2012). Раскрыты научно-методические основы содержания и педагогического инструментария подготовки будущих воспитателей к патриотическому воспитанию детей дошкольного возраста в Украине в исследуемый период.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, подготовка будущих воспитателей к патриотическому воспитанию, дети дошкольного возраста, заведения высшего образования.

Savchenko L.L. Preparing the future preschool teacher for patriotic education of preschool children in Ukraine (1985 – 2012). – Dissertation. Manuscript.

Dissertation for a Candidate Degree in Pedagogical Sciences (PhD): Speciality 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, 2018.

In the thesis a holistic scientific analysis of the problem of preparing the future preschool teacher for patriotic education of preschool children in Ukraine during 1985 – 2012 was carried out.

The thesis substantiates the theoretical principles of preparing the future preschool teacher for the patriotic education of preschoolers. The fields of scientific development of the identified problem are singled out: 1) preparation of the future teacher for educational work (V. Andrushchenko, O. Dubaseniuk, I. Kazanzhi, T. Lurin, M. Pantyuk, O. Shpak, I. Yankovich, etc.); 2) vocational training of future preschool teachers (H. Belenka, A. Bohinich, A. Bohush, N. Havrysh, L. Zdanevich, I. Rohalska, etc.); 3) preparation of the future teacher for patriotic education (I. Albutova, A. Leonenko, H. Nazarenko, N. Pritulyk, S. Terpelyuk, T. Filimonov, etc.); 4) patriotic education of future teachers (O. Abramchuk, T. Anikina, O. Hevko, O. Zharovska, N. Rohalska, O. Steopina, N. Shapovalova, etc.); 5) patriotic education of preschool children (L. Artemova, A. Bohush, S. Kozlova, K. Nazarenko, T. Ponimanska, A. Fedorovich, etc.).

A number of definitions of the basic concepts of the study «patriotism» and «education» are considered, it is pointed to the evolution of their interpretation from the end of the twentieth century to the present. The author's definition of the concept «preparing future preschool teachers for the patriotic education of preschoolers» is presented as an integrated concept covering the theoretical, practical and moral training of the future teacher towards the formation of the patriotic consciousness of pupils, the integral formation of the educator's personality, his competencies and personality traits, which provide, in particular, a stable civic stand and patriotic beliefs.

The analysis of socio-political, socio-economic and cultural conditions of teachers' training for the patriotic education of children is carried out. Among the most important of them are: the change of the state system, the transition to a market economy, the economic crisis, the sharp impoverishment of the population, labor and permanent migration of the population, change of values orientations, the absence of a holistic system of patriotic education, etc.

The main stages in the preparation of future preschool teachers for the patriotic education of preschool children in Ukraine during the studied period are determined: from 1985 to 1991 – the period of Soviet Ukraine; from 1991 to the beginning of the twenty-first century – the period of independent Ukraine and its main trends are outlined.

It is proved that despite the relatively similar structure of the training of future preschool teachers in higher education institutions, covering general education, psychological and pedagogical, professional (special), research and practical components, during the studied period, its content aspects, that is, the essence were somewhat different. Thus, in the period of Soviet Ukraine, the main emphasis was put on the formation of patriotic and international beliefs among future specialists, the culture of interethnic communication, readiness for the education of so-called «Soviet patriots». At the same time, the main focus was on international education, and the national specificity was not usually taken into account. During the period of independent Ukraine, the content of preparing has national-patriotic character, which has certain regional differences.

It is emphasized that in the Soviet period, the so-called intercultural relations were very important, the purpose of which was to provide methodological help to teachers of social sciences in improving the ideological, theoretical and educational levels of teaching all the academic subjects stipulated by the curriculum (which were studied). In contrast, the integration and activity approach in the modern system of training is emphasized, which is considered as a system, the integrity of which is achieved on the basis of the integration of the efforts of all academic subjects in preparing future specialists for the patriotic education of children.

The pedagogical toolset for the preparation of future preschool teachers for the specified activity during the studied period has been found out. It was found that in the Soviet period, despite the use of traditional forms and methods (Lenin lectures and readings, thematic political briefing, oral journals, contests of student's scientific works), the latest (modern) methods and forms (tournaments, political hours, political newspapers, discussions, contests of political reports, discussion clubs, etc.) were devised and popularized in activity of pedagogical higher education institutions.

It is proved that in the period of independent Ukraine there is a gradual expansion of subjects and objects of pedagogical influence, principles, forms and methods of preparing future specialists of preschool education for the patriotic education of children; the main emphasis is placed on the use of active forms and methods in this process (discussions, disputes, conferences, «philosophical tables», «open chairs», intellectual auctions, rings, quizzes, evenings, travel to sources of native culture, history of state and law, «living newspapers», creation of books, almanacs, etc.).

Key words: patriotic education, preparation of future preschool teachers for patriotic education, children of preschool age, higher educational establishments.

Підписано до друку 22.05.2018 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Вид. арк. 0,9. Зам. № 54. Тираж 100. Друк на ризографі.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка
82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24.